

VADOVŲ ASMENINĖS ATSAKOMYBĖS INSTITUTAS LIETUVOS KONKURENCIJOS TEISĖJE: NAUJOVĖS, PROBLEMOS IR ATEITIS

Edvinas Meškys

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doktorantas

Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius

Tel. (+370 5) 236 61 70

El. paštas: edvinas.meskys@lawin.lt

Šiame straipsnyje siekiama įvertinti naujojo vadovų asmeninės atsakomybės instituto reglamentavimo Lietuvoje ypatumus (subjektus; veiksmus, už kuriuos dėl konkurencijos teisės pažeidimo gali būti taikomos sankcijos, ir kitus aspektus). Straipsnyje atskleidžiamos esamos ir galimos vadovų atsakomybės instituto taikymo problemos, atsižvelgiant į aktualią teismų praktiką, užsienio šalių patirtį ir atliktą mokslinę analizę. Be to, analizuojama galimybė tobulinti vadovų asmeninės atsakomybės institutą numatant ne tik administracinę, bet ir baudžiamąją atsakomybę, kurią įtvirtina vis daugiau ES valstybių narių.

This article aims to evaluate the regulatory features of the new institute of executives' personal liability in Lithuania (subjects; actions for which the sanctions for violation of competition law may be imposed and other issues). The article reveals current and potential problems of applicability of the executives' personal liability institute, taking into account the relevant case law, experience of the foreign countries and carried out scientific studies on the matter. In addition, analysis of the possibility to improve the institute of executives' personal liability not only by regulating the administrative, but also criminal liability, which is being established by a growing number of EU Member States.

Įvadas

Konkurencijos teisės paskirtis¹ – saugoti sąžiningos konkurencijos laisvę Lietuvos Respublikoje kaip konstitucinę vertybę², kad būtų išvengta konkurenciją ribojančių viešojo administravimo subjektų bei ūkio subjektų veiksmų ir nesąžiningos konkurencijos. Dėl šios priežasties konkurenci-

jos įstatymai numato ūkio subjektų³ atsakomybę.

Praktika rodo, kad dažnai už įmonių padarytus Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – KI) 5 straipsnio „Konkurenciją ribojančių susitarimų draudimas“ pažeidimus iš tikrųjų atsakingi jų vadovai⁴ [15], tačiau Konkurencijos ta-

¹ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 1 straipsnis.

² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnyje nustatyta, kad įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę.

³ Atkreipiamas dėmesys, kad, siekiant vartoti atitinkamiems įstatymams būdingas sąvokas, tekste įmonė taip pat įvardijama kaip „ūkio subjektas“ (pagal Konkurencijos įstatymą) arba „juridinis asmuo“ (pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą).

⁴ Ši išvada pabrėžiama ir užsienio teisės literatūroje.

rybai (toliau – Taryba) paskyrus sankciją ūkio subjektui, jo vadovai išvengdavo atsakomybės ir nepatirdavo jokių neigiamų padarinių [58; 59]. Dėl šios priežasties 2011 metų gegužės 3 dieną įsigaliojo KĮ pataisos, įtvirtinusios ne tik įmonės, bet ir asmeninę vadovų atsakomybę [16].

Pažymėtina, kad šios pataisos buvo tobulintos tris kartus⁵, tačiau vis tiek sulaukė nemažo tiek įvairių institucijų (pvz., Lietuvos laisvosios rinkos instituto⁶), tiek teisininkų ir kitų rinkos žaidėjų (įmonių vadovų, akcininkų ir darbuotojų, kurie dalyvavo įvairiuose mokymuose-konferencijose⁷) susidomėjimo ir reakcijos, tai rodo net tik šios temos aktualumą, bet ir jos problemišumą. Dėl vadovų atsakomybės instituto naujumo ši tema dar nebuvo analizuota panašaus pobūdžio mokslo darbuose, pavyzdžiui, D. Koklevičius „Susitarimai nekonkuruoti pagal Europos Bendrijos konkurencijos teisę“ (2011, Vilniaus universitetas, magistro darbas); R. Balkauskaitė „Bendrovės vadovo civilinė atsakomybė“ (2011, MRU, magistro darbas). Ir nors yra keletas straipsnių, pavyzdžiui, K. Kačerausko „Personal liability for CEOs: do

⁵ Dar 2010-10-13 Lietuvos Respublikos Prezidentė pateikė svarstyti Konkurencijos įstatymo 3, 40, 42 straipsnių papildymo ir pakeitimo ir įstatymo papildymo 44(1), 44(2) straipsniais įstatymo projektą. Pataisas šiam projektui pateikė: (i) 2011-03-17 Kazimieras Kuzminskas, projekto Nr. XIP 2510(2); (ii) 2011-03-23 Dainius Budrys, projekto Nr. XIP 2510 (3). Su visais projektais galima susipažinti, prieiga per internetą [žiūrėta 2012-03-28]: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.susije_l?p_id=383105>.

⁶ Su LLRI pastabomis įstatymo projektui XIP-2510 galima susipažinti internete [interaktyvus. Žiūrėta 2012-04-01]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5930>.

⁷ Konferencija „Konkurencijos laisvės ribos ir priežiūra 2012: auganti vadovo atsakomybė“ [interaktyvus. Žiūrėta 2012-04-01]. Prieiga per internetą: <http://www.konkuren.lt/index.php?show=news_view&pr_id=968>

the rules go too far? ⁸, tačiau juose pateikiamas tik bendrojo pobūdžio asmeninės vadovų atsakomybės įteisinimo Lietuvoje aprašymas, paliečiantis tik kažkurį vieną teisinį aspektą (pvz., įtaką pažeidimų mastui, atsakomybei nustatyti ir pan.), todėl trūksta visapusiškos teisinės analizės, kuri leistų suprasti egzistuojančias vadovų asmeninės atsakomybės teorines ir praktines problemas ir pasiūlytų galimus problemų sprendimo būdus.

Todėl pasitelkiant teleologinį (kokių rezultatų iš tikrųjų buvo siekiama priimant atitinkamą teisės normą), istorinį ir lyginamąjį tyrimo metodus, šiame straipsnyje siekiama kuo išsamiau atskleisti šio instituto konkurencijos teisėje prigimtį, taikymo skirtingose šalyse įvairovę ir problematiką. Sistemine minėtos temos analizė yra vienas iš pagrindinių šio straipsnio tikslų.

Šiame straipsnyje remiamasi užsienio šalių (JAV, JK, Airijos, Estijos ir kt.) praktika, kuri turėjo nemažą įtaką Lietuvos reguliavimui, atsižvelgiama į užsienio teisės literatūrą, kurioje įvardijami svarbiausi vadovų atsakomybės instituto tikslai, galimos problemos ir tobulinimo būdai, pavyzdžiui, G. Werden „Sanctioning Cartel Activity: Let the Punishment Fit the Crime“ [51], J. Wright, D. H. Ginsburg „Antitrust sanctions“ [53], J. Connor „Effectiveness of Antitrust Sanctions on Modern International Cartels“ [25] ir kt.

Atsižvelgiant į dažniausiai minėtoje teisės literatūroje išskiriamą vadovų atsakomybės instituto problematiką ir sie-

⁸ Priėmus įstatymo pataisas, teisės literatūroje ir spaudoje pasirodė nemažai apžvalginių straipsnių šia tema, pavyzdžiui, KAČERAUSKAS K., *Personal liability for CEOs: do the rules go too far?, 2011* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationallawoffice.com/newsletters/detail.aspx?g=76384879-96d6-433e-b3c0-b025666aaa31>>

kiant temos analizės išsamumo, straipsnis padalytas į keturias dalis. Pirmoje dalyje apžvelgiamos esminės asmeninės atsakomybės nuostatos (atsakomybės subjektai, apimtis, ribos ir sankcijos), kurios padeda lengviau suprasti antrą straipsnio dalyje analizuojamas teorines ir praktines vadovų atsakomybės instituto problemas (sankcijų taikymo ir įgyvendinimo sunkumai, dvigubo nebaudžiamumo problema ir kt.). Trečioje dalyje įvertinama naujojo instituto įtaka taikant civilinę atsakomybę (t. y. pareiga atlyginti žalą akcininkams, nukentėjusiems asmenims) ir galiausiai, ketvirtoje dalyje nagrinėjamos teorinės ir praktinės galimybės ateityje numatyti baudžiamąją vadovų atsakomybę už konkurencijos pažeidimus, iškeliamos galimos teorinės ir praktinės problemos. Straipsnyje išnagrinėtos vadovų asmeninės atsakomybės instituto reglamentavimo ir taikymo problemos Lietuvoje ir užsienyje apibendrinamos galutinėse išvadose.

Pažymėtina, kad šiuo straipsniu nesiekama aptarti visų įmanomų problemų ar rasti atsakymų į visus galimus teorinius ir praktinius klausimus, tačiau norima pabrėžti vadovų atsakomybės instituto problemišumą, taip skatinant tolesnį jo tobulinimą ir suderinimą su kitų ES valstybių narių teisės aktais, o tai leistų užtikrinti veiksmingą neteisėtų konkurentų susitarimų reguliavimą.

1. Pagrindinės vadovų asmeninės atsakomybės nuostatos Konkurencijos įstatyme ir užsienio šalių patirtis

1.1. Atsakomybės subjektas – tik aukščiausiojo lygio vadovai?

Sankcijos fiziniams asmenims už konkurenciją ribojančius veiksmus numatytos KĮ 44¹ straipsnyje, jame minimas tik „ūkio

subjekto vadovas“. Šis asmuo apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, kuris vadovauja juridiniam asmeniui ir yra vienasmenis jo valdymo organas [15, 3 str. 19 d.]. Taigi į įstatymo reguliavimo sritį patenka tik asmenys, galintys priimti lemiamus sprendimus – vadovai.

Palyginti galima paminėti užsienio šalis, kuriose asmeninė atsakomybė yra taikoma daug didesniai žmonių ratui: JK⁹, Airijoje¹⁰ ir Rusijoje¹¹ – kiekvienas fizinis asmuo, susijęs su konkurencijos teisės pažeidimu (pvz., vadovo atstovas, valdybos narys); Estijoje – atsakomybė tik darbuotojui, tačiau praktiškai šis sąrašas yra išplečiamas (pvz., vadybininkas prilyginamas darbuotojui) [36].

Lietuvoje apsiribojama vadovo atsakomybe, todėl kyla klausimas, kas turėtų atsakyti už neteisėtus veiksmus, kuriuos padarė:

- 1) *Vadovo atstovas*. Kai įmonės vadovas įpareigoja savo atstovą (pvz., pavaduotoją) atlikti tam tikrus veiksmus, jam tenka rizika dėl veiksmų neteisėtumo. KĮ neatleidžia vadovo nuo atsakomybės dėl tariamo nežinojimo, jeigu tokią informaciją vadovas galėjo arba privalėjo žinoti;
- 2) *Akcininkai, priėmę neteisėtą sprendimą*, pvz., įpareigoja vadovą suteikti paslaugas už tam tikrą kainą, o vadovas net nežino, kad kaina

⁹ Plačiau skaitykite *Competition: UK (England and Wales)* [interaktyvus. Žiūrėta 2012-03-27]. Prieiga per internetą: <http://competition.practicallaw.com/0-500-7317?q=*&qp=&qo=&qe=#a66039>

¹⁰ Plačiau skaitykite *Corporate Governance and Directors' Duties: Ireland* [interaktyvus. Žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: <http://www.practicallaw.com/9-502-2950?q=*&qp=&qo=&qe=>>

¹¹ Plačiau skaitykite *Competition: Russian Federation* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <http://competition.practicallaw.com/6-504-6542?q=*&qp=%20&qo=%20&qe=>>

sutarta su konkurentais. KĮ palikta galimybė teismams spręsti, ar vadovas tikrai neturėjo suprasti, kad tam tikri sprendimai gali pažeisti įstatymus¹²;

- 3) *Kiti darbuotojai* (pvz., vadybininkai) nusprendžia laikytis taisyklių, pažeidžiančių KĮ, o vadovas apie tai nieko nežino (pvz., *Lietuvos draudimo* byla [60]).

Ar yra teisinga visais šiais atvejais bausti vadovą? Ir jeigu ne, tai kodėl KĮ projekte buvo apsiribota vadovų atsakomybė? Juk įmanoma situacija, kad didelėse įmonėse sprendimai priimami ne vadovų, o tarkim, vadybininkų, todėl teismams būtina nustatyti vadovo elgesio etaloną, t. y. ar vadovas privalo atsižvelgti į tokias situacijas (sprendžiama kiekvienoje byloje individualiai).

Išskirtinai vadovo asmeninės atsakomybės pasirinkimas turėtų būti siejamas su siekiu neapsunkinti tyrimo. Atsakomybę už konkurencijos pažeidimus numačius ne tik vadovams, bet ir kitiems asmenims, Tarybos tyrimas taptų labai sudėtingas ir nerezultatyvus, nes tektų nustatyti kiekvieno asmens kaltę, vertinti, kas ir kiek privalėjo kontroliuoti šių asmenų veiklą, ir pan. Apribotas modelis aptinkamas JK ir JAV, kurių įstatymuose numatyta vadovų pareiga tinkamai pasirinkti ir veiksmingai kontroliuoti savo darbuotojus [33, p. 18].

1.2. Vadovų asmeninės atsakomybės apimtis (pažeidimų rūšys)

Asmeninė vadovų atsakomybė Lietuvoje taikoma ne už visus konkurencijos teisės pažeidimus, o tik už dviejų rūšių pažeidimus:

¹² Tarkim, akcininkai sukuria prielaidas vadovui sudaryti sutartis su kitomis įmonėmis „palankiomis sąlygomis“, tai vadovo pareiga – pasikonsultuoti su teisininkais arba atsisakyti vykdyti tokius sprendimus.

dimus: *draudžiamus konkurentų susitarimus*¹³ [15, 5 str.], kurie apima ne tik kartelinius susitarimus (kainų fiksavimą, rinkų pasidalijimą ir kitokį rinkos ribojimą), bet ir daugiau susitarimų (t. y. asmenis, veikiančius skirtingose rinkose)¹⁴; *piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi*¹⁵ [15, 9 str.]. Norėdama nubausti ūkio subjektą ir jo vadovą, Taryba pirmiausia turi nustatyti dominavimo faktą. KĮ preziumuoja, kad jeigu ūkio subjektas turi daugiau nei 40 proc. rinkos, jis yra dominuojantis¹⁶. Tokiu atveju būtina žiūrėti, ar įmonė nepažeidžia konkurencijos teisės.

Pažymėtina, kad užsienio šalyse numatytos skirtingos atsakomybės ribos ir taisykymo pagrindai, pavyzdžiui:

1. *Draudžiami susitarimai*: JK ir Graikijoje administracinė ir baudžiamoji atsakomybė taikoma tik už horizontalius susitarimus [42], t. y. konkurentų susitarimus [52]; Airijoje, Estijoje [36] ir Rusijoje – baudžiamoji atsakomybė ne tik už horizontalius, bet ir už vertikalius susitarimus, t. y. už susitarimus tarp asmenų, kurie gali veikti ir skirtingose rinkose [49].

¹³ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnis, jeigu susitarimas turėjo poveikį prekybai tarp ES valstybių narių.

¹⁴ Pz., knygų leidybos sektorius. Knygų leidėjas (subjektas A), kuriam priklauso ir mažmeninės prekybos tinklas (knygynas), sudaro susitarimą su subjektu B, turinčiu tik mažmeninę rinką (knygynus), dėl knygų pirkimo iš leidėjo A. Nors veikiama skirtingose rinkose, bet pagal KĮ tai konkurentai. Susiduriama su vadinamąja pilkaja zona (angl. *grey zone*) [34, p. 187], kai vadovams sunku įvertinti, ar tai pažeidimas.

¹⁵ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 102 straipsnis, jeigu piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi turėjo poveikį prekybai tarp ES valstybių narių.

¹⁶ Pažymėtina, kad ši **prezumpcija gali būti nuginčijama**, nes vien rinkos dalis savaime nebūtinai lemia dominavimo faktą.

2. *Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi*: Airijoje baudžiamoji atsakomybė tik vadovams; Estijoje – atsakomybė ne tik vadovams, bet ir kiekvienam darbuotojui, prisidėjusiam prie piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi veiksmų; Rusijoje atsakomybė kyla vadovams, tačiau tik tuo atveju, kai antrą arba trečią kartą padaromas pažeidimas, t. y. už kartotinumą; Vokietijoje už piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi (kaip ir už draudžiamus susitarimus) atsako ne tik vadovas, bet ir veikiantis vadybininkas, kiti atstovai ar paskirti agentai (jeigu jie yra nepriklausomi); Graikijoje atsakomybė kyla ūkio subjekto „atstovams“ [42, 24 kl.].

1.3. Vadovų asmeninės atsakomybės ribos

Vadovų asmeninė atsakomybė Lietuvoje atsiranda už „prisidėjimą“ prie konkurencijos pažeidimo. Sąvoka „prisidėjimas“ apima atvejus [15; 44¹ str. 2 d.]:

- 1) *kai vadovas tiesiogiai prisidėjo prie pažeidimo*. Šis atvejis mažiausiai kelia teorinių ir praktinių diskusijų, nes yra akivaizdu, kad vadovas savo aktyviais veiksmais padarė konkurencijos teisės pažeidimą (pvz., susirašinėjo, kvietė į susitikimus, tarėsi dėl maisto produktų kainų nustatymo);
- 2) *netiesioginis prisidėjimas* – kai vadovas turėjo pakankamą pagrindą įtarti, kad jo įmonė dalyvavo pažeidžiant konkurencijos įstatymus, tačiau nesiėmė veiksmų šio pažeidimo išvengti. Ką reiškia „turėjo pagrindą įtarti“? Įmonės skiriasi pagal

dydį, todėl ar vadovas visada turi pagrindą nustatyti ir kaip įvertinti, ar tikrai buvo galimybė nustatyti? Pavyzdžiui, įmonė visada stengiasi įvertinti rinką, sužinoti apie konkurentų turimą padėtį, kuriamus naujus produktus, pelningumą ir pan. Tokiu atveju dažnai vadovai prašo pavaldinių sužinoti šią informaciją ir, ją gavę, nesidomi apie jos kilmę (nežinoma, ar buvo susitarta keistis informacija, derinti kainas, pardavimo sąlygas ir kt.). Šiuo atveju vadovas būtų kaltinamas aplaidumu;

- 3) *kai vadovas nežinojo, bet privalėjo žinoti* apie pažeidimą. Tai kontroversiškiausias atvejis, nes KĮ nenumato, kada ir ką vadovas privalo žinoti ir, ar atlikus tam tikrus prevencinius veiksmus (darbuotojų mokymai, auditas ir kt.), jis išvengtų atsakomybės. Ir nors KĮ projekto aiškinamajame rašte nenurodoma, kodėl buvo pasirinktas ir šis atsakomybės pagrindas, tačiau, matyt, atsižvelgiant į tai, jog Taryba dažnai yra priversta nutraukti tyrimą, nes nesurenkama pakankamai įkalčių. Galima spėti, kad minėta įstatymo formuluoatė įtvirtinta, kad būtų galimybė įrodyti pažeidimą, kai nepavyksta įrodyti remiantis antruoju punktu, t. y. netiesiogiai prisidedant.

Reikia pažymėti, kad „privalėjimo žinoti“ prezumpcija numatyta ne tik Lietuvos Respublikos, bet ir kitų šalių įstatymuose. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės konkurencijos taryba konsultacijoje nurodė aplinkybes, į kurias atsižvelgiama vertinant vadovo privalėjimą žinoti apie pažeidimą: vadovo vaidmuo įmonėje; vadovo

santykiai su asmenimis, kurie pažeidė konkurencijos įstatymus; bendrosios vadovo žinios, išsilavinimas ir patirtis (lyginant su patirtimi, kurią turėtų turėti tokią poziciją užimantis vadovas); su pažeidimu susijusi informacija, prieinama vadovui [31]. Atsižvelgiant į tai, kad vadovų atsakomybės institutas Lietuvoje daugiausia atitinka JK įtvirtintą ir išplėtotą vadovų atsakomybės už konkurencijos pažeidimus modelį, labai tikėtina, kad šios aplinkybės bus vertinamos ir Tarybos bei Lietuvos teismų.

1.4. Taikomos sankcijos

Naujosios KĮ nuostatos numato pakankamai griežtas sankcijas [15; 44¹ str. 1 d.]: a) teisės eiti viešojo ir (arba) privataus juridinio asmens vadovo pareigas, būti viešojo ir (arba) privataus juridinio asmens kolegialaus priežiūros ir (arba) valdymo organo nariu apribojimas nuo 3 iki 5 metų; b) piniginė bauda iki 50 000 litų.

Šias sankcijas skirs teismas, vadovaudamasis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais bei atsižvelgdamas į faktines aplinkybes: pažeidimo pavojingumą; pažeidimo trukmę; įmonės vadovo prisidėjimo prie įmonės padaryto pažeidimo pobūdį; įmonės vadovo elgesį Tarybos tyrimo metu bei kitas reikšmingas aplinkybes.

Toliau minėtos sankcijų rūšys aptariamoms detalčiau, tiriamoms galimos praktinės problemos ir vertinama užsienio šalių patirtis, kuri galėtų būti naudinga tobulinant Lietuvos reglamentavimą.

1.4.1. Nušalinimas nuo vadovaujančių pareigų

Pradinėje KĮ projekto rengimo stadijoje buvo siūloma numatyti tik draudimą eiti

vadovo pareigas¹⁷. Vis dėlto akivaizdu, kad tokia sankcija neuždraustų toliau sėkmingai eiti vadovaujančias pareigas valdyboje ar kituose kolektyviniuose organuose ir *de facto* toliau valdyti įmonę. Taigi šiuo metu KĮ kaip sankciją numato draudimą eiti tiek vienasmenio, tiek kolegialaus valdymo organo (valdybos, stebėtojų tarybos) nario pareigas.

Reikia manyti, toks reguliavimas gali turėti skirtingą efektą įmonėms, atsižvelgiant į jų dydį ir valdymą. Tarkim, didelė įmonė turi galimybę formaliai paskirti kitą asmenį vadovu, o nuo pareigų nušalintas buvęs vadovas taptų pastarojo „patarėjas“, *de facto* valdantis įmonę. Personalinėse įmonėse dažniausiai vadovas yra pats savininkas, todėl sankcijos – nušalinimo nuo vadovo pareigų – pritaikymas gali lemti jo veiklos apribojimą.

Ir nors naujosios sankcijos turės atgrasymo efektą ar sukels nepatogumų, šis reglamentavimas yra tobulintinas. Lingvistiškai vertinant KĮ 44¹ straipsnio nuostatą¹⁸, pastebima, kad teismas neturi galimybės nušalinti vadovo trumpesniam nei trejų metų laikotarpiui. Toks apribojimas nėra būdingas kitų užsienio šalių teisei, pavyzdžiui:

- 1) JK teismas turi galimybę nušalinti vadovus net iki 15 metų, tačiau nustatyti konkretų terminą paliekama

¹⁷ 2010-10-13 Lietuvos Respublikos Prezidentė pateikė svarstyti Konkurencijos įstatymo 3, 40, 42 straipsnių papildymo ir pakeitimo ir įstatymo papildymo 44(1), 44(2) straipsniais įstatymo projektą [interaktyvus. Žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: < http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.susije_1?p_id=383105 >

¹⁸ „[...] vadovui už prisidėjimą prie ūkio subjekto sudaryto draudžiamo konkurentų susitarimo ar piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi gali būti apribojama teisė nuo trejų iki penkerių metų eiti viešojo ir (arba) privataus juridinio asmens vadovo pareigas“

teismams, t. y. jeigu nustatoma, kad asmuo tampa netinkamas vadovauti įmonei: a) padarė konkurencijos teisės pažeidimą; b) turėjo įtarti, kad įmonė pažeidžia konkurencijos teisę, bet nesiėmė veiksmų šiam pažeidimui sustabdyti; c) nežinojo, bet turėjo žinoti, kad įmonė pažeidžia konkurencijos teisę [44];

- 2) Rusijoje vadovai gali būti nušalinami nuo vadovaujančių pareigų iki trejų metų [43].

Pažymėtina ir tai, kad visos valstybės, kurios įtvirtina baudžiamąją atsakomybę už konkurenciją ribojančius veiksmus, numato galimybę sušvelninti asmeninę atsakomybę ar apskritai jos išvengti: a) JK asmenys gali būti atleisti nuo atsakomybės tik už kartelinius susitarimus, o piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi atveju atsakomybė gali būti tik švelninama [44]; b) Estijoje¹⁹ ir Rusijoje turi būti atsižvelgiama į aplinkybes, švelninančias asmenų atsakomybę arba apskritai nuo jos atleidžiančią. Rusijos įstatymai numato gana ilgą atleidimo nuo atsakomybės aplinkybių sąrašą [45].

Todėl manytina, kad KĮ 44¹ straipsnio 1 dalyje numatytoje normoje „gali būti apribojama teisė nuo trejų iki penkerių metų“ žodis „nuo“ yra perteklinis ir turėtų būti išbrauktas.

1.4.2. Piniginė bauda ir kitos „sankcijos“

Piniginė bauda įmonės vadovui gali būti skiriama už prisidėjimą prie įmonės sudaryto draudžiamo konkurentų susitarimo ar

piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi. Tačiau piniginė bauda gali būti skiriama tik kartu su kita sankcija – pareigų apribojimu, jeigu teismas mano, kad vien nušalinimas nėra pakankamas atpildas. Teismas yra laisvas įvertinti, kokio dydžio bauda turėtų būti skiriama vadovui, tačiau visada ji negali būti didesnė nei 50 000 litų.

Užsienio šalyse baudų skyrimo praktika nevienoda: Airijoje bauda gali siekti iki 4 milijonų eurų arba 10 procentų įmonės metinės apyvartos už paskutinius 12 mėnesių [27]; Rusijoje bauda siekia 500 000 rublių (~ 50 000 litų) [43]; JK maksimalus dydis nėra nurodytas ir priklauso nuo teismo vidinio įsitikinimo [44]; JAV vadovams gali būti skiriama bauda iki 1 milijono dolerių [45]; Graikijoje įmonės atstovams skiriama bauda nuo 15 iki 150 tūkstančių eurų [42].

Šie duomenys rodo, kad Lietuvoje nustatyta bauda – 50 000 litų yra pakankamai maža, palyginti su daugeliu užsienio valstybių. Kita vertus, baudos dydis gali būti pateisinamas [3; 4; 6; 17] atsižvelgiant į: pakankamai mažą Lietuvos rinką (tikėtinaai mažesnę žalą); gerokai mažesnius vadovų uždarbius.

Būtų galima deklaratyviai teigti, kad mažoje valstybėje veiksminga sankcija gali būti ir viešumas. Apie vadovų nušalinimą nuo pareigų bus pranešama Tarybos tinklalapyje, todėl tikėtina, kad galimas viešas visuomenės pasmerkimas gali būti efektyvi atgrasymo nuo neteisėtų konkurentų susitarimų priemonė.

1.5. Atsakomybę švelninančios ar sunkinančios aplinkybės bei atleidimas nuo atsakomybės

KĮ *expressis verbis* nenumatoma atsakomybę lengvinančių ar sunkinančių aplin-

¹⁹ Competition Act 2001 (as amended on 2006) [interaktyvus. Žiūrėta 2012-03-30]. Prieiga per internetą: <http://www.konkurencijamet.ee/public/competition_act_july_2006.pdf>

kybių. Vis dėlto, analizuojant kitas KĮ nuostatas (pvz., KĮ 44² str. 5 d.) yra akivaizdu, kad, skirdamas sankcijas, teismas atsižvelgia į pažeidimo pavojingumą, būklę, vadovo prisidėjimą ir vadovo elgesį tyrimo metu. Įvertinus visas aplinkybes, būtina analizuoti, kaip tam tikroje situacijoje vadovas privalėjo elgtis.

Tačiau vadovaujantis KĮ sankcija vadovui negali būti skiriama, jeigu:

nuo atsakomybės atleistas patis ūkio subjektas [15, 44¹ str. 3 d.]. Ši taisyklė gali būti netaikoma, kai pažeidimas yra padaromas dėl paties vadovo kaltės ir pastarasis dėl to yra atleidžiamas iš darbo, o pati įmonė kreipiasi į Tarybą dėl atleidimo nuo baudos;

suėjus senaties terminui – sankcijos gali būti taikomos ne vėliau kaip per penkerius metus nuo pažeidimo padarymo dienos, o esant tęstiniam ar trunkamajam pažeidimui – nuo paskutinių veiksmų atlikimo ar nutraukimo dienos [15, 40 str. 3 d.];

Tarybai praleidus trejų mėnesių terminą paduoti prašymą teismui taikyti sankciją.

2. Vadovų asmeninės atsakomybės instituto problemos

2.1. Sankcijų skyrimo problematika

Konkurencijos teisėje, skirtingai negu, pavyzdžiui, civilinėje teisėje, priimtas sprendimas vykdomas iš karto, nebent teismas pritaiko laikinąsias apsaugos priemonės sustabdyti sprendimo vykdymą. Tai gali sukelti praktinių problemų. Pavyzdžiui, Taryba nustato, kad įmonė X dalyvavo karteliniame susitarime, ir ją nubaudžia. Tada įmonė pasinaudoja teise apskūsti Tarybos nutarimą Vilniaus apygardos administraciniam teismui [15, 38 str. 1 d.]. Kol

vyksta šios bylos nagrinėjimas, Taryba papildomai nustato įmonės X vadovo aktyvius veiksmus (pažeidimą), todėl kreipiasi į teismą dėl sankcijos vadovui.

Teisme lygia greta pradedamos dvi bylos: 1) dėl įmonės neteisėtų veiksmų ir 2) dėl sankcijos įmonės vadovui paskyrimo. Teoriškai įmanoma situacija, kad pirmiausia bus išnagrinėta vadovo atsakomybės byla dar nepabaigus įmonės veiksmų tyrimo, taip paliekant klaidos tikimybę. Todėl tikėtina, kad teismų praktika formuosis tokia linkme:

1) teismas stabdys bylą [18, 98 str. 1 d. 3 p.], kurioje sprendžiamas vadovo atsakomybės klausimas, tol, kol bus priimtas sprendimas ūkio subjekto atsakomybės byloje; arba

2) vadovaujantis proceso koncentruotumo principu ir siekiant tinkamai išspręsti abu klausimus, bylos bus sujungtos [18, 69 str. 1 d.].

2.2. Dvigubo nebaudžiamumo principo užtikrinimo problema

Tarptautiniai teisės aktai (pvz., Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Septintojo protokolo 4 straipsnio 1 dalis [11], Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas [2] ir kt.) bei Lietuvos Respublikos įstatymai [12, 2 str. 6 d.] įtvirtina konstitucinį principą, pagal kurį niekas negali būti baudžiamas už tą pačią veiką antrą kartą [1, 35 str. 5 d.]. Šio principo svarbą ne kartą yra pažymėjęs ir LAT, nurodęs, kad „administracinės ir baudžiamosios atsakomybės taikymas kartu yra taip pat negalimas“ [55]. Šio principo turi būti laikomasi ir taikant sankcijas vadovams.

Dvigubo nebaudžiamumo principas neaktualus akcinių ir uždaryjū akcinių bendrovių bei kitų ribotos civilinės atsako-

mybės juridinių asmenų atžvilgiu, nes laikoma, kad jie turi visišką subjektyvumą²⁰. Taigi, net jeigu vadovas, kaip vienas iš akcininkų (dalyvių), pažeidė KĮ nuostatas, nėra jokių kliūčių bausti tiek pačią įmonę, tiek jos vadovą.

Sunkumų gali atsirasti, kai įmonės vadovas yra ir įmonės savininkas (bendrasavininkis) ir Taryba paskiria baudą už kartelinį susitarimą įmonei ir jo vadovui, kuris savo aktyviais veiksmais inicijavo (prisdėjo) tokį neteisėtą susitarimą. Tokia galima, pvz., individualių įmonių situacija.

Individuali įmonė valdo jos nuosavybėn perduotą turtą [20, 8 str.]. Iš to darytina išvada, kad civiliniu teisiniu požiūriu individuali įmonė ir jos savininkas yra du skirtingi subjektai. Toks teisinis reguliavimas visiškai atitinka civilinės apyvartos poreikius ir kompensacinį civilinės atsakomybės pobūdį, tačiau jis negali būti tiesiogiai perkeliamas į baudžiamosios ar administracinės atsakomybės sritį.

Ekonominės sankcijos, kaip ir administracinės nuobaudos (baudos), paskirtis yra nubausti pažeidimą padariusi asmenį sukeliant jam turtinio pobūdžio praradimus [47, p. 99].

Siekiant išvengti draudimo bausti už tą pačią veiką du kartus (lot. *non bis in idem*) principo pažeidimo, turi būti konstatuota, kad turtinių sankcijų taikymo neigiami padariniai nepaveikia ir negali paveikti to paties asmens nuosavybės.

Individuali įmonė yra neribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo [20, 2 str. 1 d.]. Neribota civilinė

atsakomybė reiškia, kad jos savininkas (dalyvis) atsako visu įmonės ir asmeniniu turtu [14, 2.50 str. 4 d.]. Todėl jeigu įmonės savininkas ir vadovas sutampa, teisinė atsakomybė (baudimas) susidvigubina, t. y. administracinė atsakomybė už Konkurencijos ir kitų įstatymų pažeidimus tektų ūkio subjektui (individualiai įmonei) ir jo vadovui. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (toliau – LVAT) yra pažymėjęs, „vertinant atsakomybėn patrauktų asmenų tapatumą nustatyta, kad šių subjektų valia, susijusi su pasirinktu neteisėtu elgesiu, yra skirtinga, tačiau administracinės nuobaudos ir ekonominės sankcijos taikymo neigiami padariniai realiai gali paveikti vieno ir to paties asmens, t. y., įmonės savininko [...] turtinę padėtį.“ Įvertinęs šios bylos aplinkybes LVAT padarė išvadą, kad „atsakovas už tą pačią neteisėtą veiką nubaudęs [...] administracine nuobauda – 150 Lt bauda ir I. Ž. PĮ paskyręs ekonominę sankciją – 10 000 Lt baudą [...], pažeidė [...] ne bis in idem principą“ [56].

Atsakomybės klausimą būtina vertinti ir pagal individualios įmonės paskirtį, tai yra a) supaprastinti juridinio asmens steigimo procedūrą; b) leisti visus juridinio asmens veiklos sprendimus priimti pačiam savininkui; c) sumažinti mokestinę naštą individualios įmonės savininko darbo pajamas apmokestinant tik vieną kartą. Visi šie individualios įmonės pranašumai dažnai paskatina pasirinkti būtent šios rūšies veiklos formą, tokiu būdu skatinant didesnę ūkio subjektų skaičių rinkoje. Tai savo ruožtu užtikrina didesnę konkurenciją, kuri mažina galimybę atsirasti vieninteliu rinkos žaidėjui (monopolinei įmonei) arba oligopolijai, kuri leistų piktanaudžiauti dominuojančia padėtimi ir lengviau „uždaryti“ rinką.

²⁰ CK 2.50 str. 2 dalyje: „Juridinis asmuo neatsako pagal juridinio asmens dalyvio prievoles, o pastarasis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus.“

Todėl diskutuotina, ar individuali įmonė nepraranda savo prasmės, jeigu jos savininkui už konkurencijos teisės pažeidimus uždraudžiama nuo trijų iki penkerių metų toliau eiti vadovo pareigas. Ir nors įstatymai leidžia registruoti ir veikti individualioms įmonėms, kurių vadovai yra ne šių įmonių savininkai, tačiau akivaizdu, kad tokia situacija panaikina veiklos vykdymo „paprastumo“ idėją [20, 7 str. 1 d.].

2.3. Užsienio juridinių asmenų ir jų filialo vadovų nebaudžiamumas

Siekiant įvertinti vadovų asmeninės atsakomybės reglamentavimo pakankamumą, būtina nustatyti, ar naujai įtvirtintos nuostatos nesukuria subjektų nelygybės ir nekelia praktinio taikymo problemų, kurias būtina spręsti tobulinant KĮ.

2.3.1. Praktinis sankcijos, skirtos užsienio juridinio asmens vadovui, įgyvendinimo sunkumas

KĮ taikomas ir ne Lietuvos Respublikoje „registruotų ūkio subjektų veiklai, jeigu dėl šios veiklos ribojama konkurencija Lietuvos Respublikos vidaus rinkoje“ [15, 2 str. 1 d.]. Ši nuostata turi būti aiškinama plečiamai kaip apimanti ir minėtų užsienio juridinių asmenų vadovus, nes jie tiesiogiai atstovauja šiems ūkio subjektams. Tačiau kol kas lieka neišspręstas šių nuostatų galiojimas ir įgyvendinimas praktiškai, nes gali būti, kad užsienio juridinio asmens vadovas niekada neatvažiuos į Lietuvą, todėl nors formaliai Taryba ir galės priimti sprendimą dėl vadovo atsakomybės atsiradimo ir šiuo pagrindu kreiptis į Vilniaus apygardos administracinę teisimą, kad būtų paskirtos atitinkamos sankcijos: a) apribojama teisė nuo trejų iki penkerių

metų eiti viešojo ir (arba) privataus juridinio asmens vadovo pareigas; b) apribojama teisė būti viešojo ir (arba) privataus juridinio asmens kolegialaus priežiūros ir (arba) valdymo organo nariu; c) skiriama pinigine bausme iki 50 000 litų²¹, tačiau iš tikrųjų šios sankcijos gali būti nepritaikytos.

Iš KĮ reglamentavimo nėra aišku, kas ir kokia tvarka turėtų užtikrinti, kad kitoje ES valstybėje narėje būtų įgyvendinamas Lietuvos teismo sprendimas, t. y. kad užsienyje įregistruotos įmonės vadovas būtų pašalintas iš pareigų ar netaptų (neitų) kolegialaus priežiūros ir (arba) valdymo organo nariu. Tai ypač aktualu ES valstybių narių, kurios įstatymuose nėra įtvirtinusios vadovų asmeninės atsakomybės instituto, ir ne ES valstybių (pvz., JAV, Rusijos ir kt.) įmonėms.

Ši problema egzistuoja ir skiriant ekonomines sankcijas – pinigine bausme, nes konkurencijos teisės pažeidimai sukelia administracinę, o ne baudžiamąją atsakomybę, todėl užsienio įmonės vadovui geranoriškai nevykdant paskirtos sankcijos, nemokant baudos, negali būti išduodamas užsienyje esamo turto arešto orderis.

2.3.2. Užsienio juridinių asmenų filialo vadovų nebaudžiamumas

Vertinant vadovų atsakomybės instituto galiojimą būtina aptarti ir Lietuvoje veikiančių užsienio įmonių filialo vadovų klausimą. CK 2.53 straipsnyje juridinio asmens filialas apibrėžiamas kaip struktūrinis juridinio asmens padalinys, turintis savo buveinę ir atliekantis visas juridinio asmens funkcijas arba jų dalį [35, p. 133–134,

²¹ Ši sankcija gali būti skiriama kartu su a) ir b) punktuose numatytais sankcijomis.

136–137]. Filialo vadovas turi galimybę priimti nemažai sprendimų, pvz., dalyvauti susitikimuose su konkurentais ir sudaryti draudžiamus kartelinius susitarimus arba piktnaudžiauti dominavimu rinkoje.

Tačiau KĮ numato labai siaurą sąvoką asmenų, kuriems gali kilti asmeninė atsakomybė – tai „ūkio subjekto vadovas“, jis apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, kuris vadovauja juridiniam asmeniui ir yra vienasmenis jo valdymo organas [15, 3 str. 19]. O filialas neturi visų juridinio asmens požymių, todėl juridinis asmuo atsako pagal filialo prievoles ir filialas atsako pagal juridinio asmens prievoles. Tai reiškia, kad pagal KĮ ūkio subjekto filialo vadovui negali kilti asmeninė atsakomybė, todėl reikia manyti, kad tai yra reguliavimo spraga, kurią reikėtų tobulinti aiškiai numatant, jog ūkio subjekto vadovas reiškia ir fizinį asmenį, kuris vadovauja struktūriniam juridinio asmens padaliniiui – filialui arba atstovybei.

Darytina išvada, kad Lietuvoje įsisteigusių ir veikiančių ūkio subjektų teisinė padėtis yra kol kas blogesnė nei užsienyje įregistruotų įmonių ir jų filialų, veikiančių Lietuvoje, vadovų.

2.4. Sankcijos ūkio subjekto vadovui – specialiosios teisės apribojimas ar savarankiška nuobaudos rūšis?

Konkurencijos pažeidimas Lietuvoje yra ne nusikaltimas, o nusižengimas, užtraukiantis tik administracinę atsakomybę, todėl, priimant KĮ projektą [16], Lietuvos laisvosios rinkos institutas (toliau – Institutas) pateikė nuomonę²², kad draudimas

²² LLRI pastabos Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3, 40, 42 straipsnių papildymo ir pakeitimo ir įstatymo papildymo 441, 442 straipsniais įstatymo projektui XIP-2510, [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-

eiti nuo trejų iki penkerių metų vadovaujančias pareigas yra per griežtas, palyginti su kitomis administracinio pobūdžio sankcijomis.

Kita galima problema – tokios sankcijos, kaip antai nušalinimas nuo vadovaujančių pareigų ir uždraudimas užsiimti vadovaujančia veikla, galimumas. Institutas savo pastabose pažymėjo, kad KĮ įtvirtintos sankcijos nėra numatytos administracijoje teisėje.

Pažymėtina, kad už padarytus administracinius teisės pažeidimus gali būti skiriamos tokios nuobaudos: *ispėjimas; bauda; daikto*, kuris buvo administracinio teisės pažeidimo padarymo įrankis arba tiesioginis objektas, ir pajamų, kurios buvo gautos padarant administracinę teisės pažeidimą, *konfiskavimas; specialiosios teisės²³ atėmimas; administracinis areštas; nušalinimas nuo darbo (pareigu)*.

Įvertinus šias nuobaudų rūšis darytina išvada, kad sankcijos įmonės vadovams nepriskirtinos nė vienai iš šių nuobaudų rūšių, nes vadovaujančios pareigos nėra užsiėmimas, kuriam reikalinga specialioji teisė²⁴.

10]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5930>

²³ *Teisės* vairuoti transporto priemones, *teisės* skraidyti kaip orlaivio įgulos narys, atlikti orlaivių techninę priežiūrą, dirbti skrydžių vadovu, *teisės* medžioti arba užsiimti žvejyba, *teisės* vairuoti vidaus vandenių transporto priemones, *teisės* valdyti geležinkelių riedmenis, *teisės* naudoti arba įvežti aparatūrą, įrenginius, radijo siuntimo, radijo ryšio slopinimo arba radijo stebėsenos įrenginius, naudoti elektroninių ryšių išteklius, užsiimti radijo mėgėjų ir kitų radijo stočių naudotojų veikla, *teisės* eiti tam tikras pareigas jūrų laive, *teisės* projektuoti statinius ar atlikti statinių projektų ekspertizę.

²⁴ Uždraudimas eiti vadovaujančias pareigas yra taikomas ne konkrečiai profesijai (kaip ATPK) ar tam tikro veiksmo atlikimui (pvz., vairuoti transporto priemonę, skraidyti orlaiviu ir pan.), bet daug bendresniu požūriu – apskritai būti vadovu arba valdymo organu nariu.

Tačiau tai nereiškia, kad minėtų sankcijų KĮ numatymas yra draudžiamas, ATPK *expressis verbis* numato, kad pateikiamas tik pavyzdinis administracinių nuobaudų sąrašas, o „įstatymai gali nustatyti ir kitokias [...] administracinių nuobaudų rūšis“.

Taigi KĮ 44¹ straipsnyje numatytos sankcijos būtent ir patenka į tų leidžiamų išimčių kategoriją. Jų tikslas – sukurti veiksmingą mechanizmą, kuris leistų užtikrinti, jog ne tik įmonės akcininkai, bet ir samdomi vadovai būtų suinteresuoti nenusižengti teisės aktų reikalavimams. Nemanytina, kad nuo trejų iki penkerių metų terminas, kurio metu įmonės vadovas būtų nušalintas nuo vadovavimo pareigų, turėtų būti laikomas per griežta bausme, nes jį sutrumpinus, nebūtų pasiektas atgrasymo nuo draudžiamų susitarimų sudarymo ir piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi rezultatas. Tačiau nuostata turėtų būti koreguojama paliekant tik maksimalią ribą, t. y. atsisakant apribojimo minimaliai taikyti trejų metų sankcijas.

3. Vadovų atsakomybės instituto atsiradimo įtaka civilinei atsakomybei taikyti

Nagrinėjant asmeninės vadovų atsakomybės institutą, būtina įvertinti jo įtaką ir privatinės (civilinės) atsakomybės aspektu. Kitaip tariant, ar vadovų atsakomybės reguliavimo atsiradimas turės įtakos: įmonės akcininkams, siekiantiems išieškoti žalą iš neteisėtai veikusio vadovo; nuo konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjusiems asmenims (pvz., paslaugų vartotojams, kurie dėl kartelinio susitarimo priversti mokėti didesnę kainą).

CK numato juridinio asmens valdymo organo nario pareigą juridinio asmens atžvilgiu elgtis sąžiningai ir protingai, būti

lojaliam ir vengti situacijos, kai asmeniniai jo interesai prieštarauja ar gali prieštarauti juridinio asmens interesams [14, 2.87 str.]. Nevykdymas šių pareigų ar jas vykdydamas netinkamai, jis privalo padarytą žalą kompensuoti visiškai²⁵ (pvz., atlyginti įmonei Tarybos paskirtą baudą²⁶). Daug bendresnė pareiga, kuria galėtų remtis ne tik akcininkai, bet ir nuo vadovų veiksmų nukentėję kiti asmenys (pvz., vartotojai) [14, 6.263 str.].

Taigi akivaizdu, kad tiek akcininkai (dalyviai), tiek kiti asmenys turėjo galimybę reikalauti vadovo atsakomybės ir iki KĮ projekto. KĮ įtvirtintas institutas palengvina įrodinėjimo procesą, nes teismui, nustatčius, kad vadovas pažeidė konkurencijos teisę, būtų galima šiuo sprendimu remtis žalos atlyginimo byloje. Nereikia įrodinėti aplinkybių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys (prejudiciniai faktai) [13, 182 str. 2 p.].

²⁵ Tiek teorijoje, tiek praktikoje buvo detalai analizuojama, kada laikoma, jog įmonės vadovas veikia kaip darbuotojas (t. y. atsakyti tik pagal Lietuvos Respublikos darbo kodeksą), o kada privalo kompensuoti visą padarytą žalą, t. y. kada kyla civilinė vadovo atsakomybė. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012; LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 29 d. nutartis civilinėje byloje *bankrutuojanti UAB „Optimalūs finansai“ v. G. P.*, bylos Nr. 3K-3-428/2008; LAT 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje *K. J. J. v. J. B. ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-266/2006, kt. Dėl šios priežasties straipsnyje darbo teisės ir civilinės teisės atskyrimo klausimas, kai yra vadovo kaltė, plačiau nėra nagrinėjamas.

²⁶ Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Anglijoje, **įmonė neturi galimybės reikalauti iš vadovų** atlyginti jai paskirtą baudą. 2011 m. Anglijos apeliacinės instancijos teismas byloje *Safeway Stores Limited & Others Twigger & Others* konstatavo, kad „įmonė negali reikalauti iš 8 direktorių ir kitų darbuotojų atlyginti jai paskirtą 10 milijonų svarų baudą, nes yra pati kalta, kad tinkamai neprižiūrėjo ir nepasirinko asmenų, kurie atsakingai laikytųsi sąžiningos konkurencijos reikalavimų“ [57].

Nesant konstatuoto konkurencijos teisės pažeidimo, akcininkai privalo įrodyti visas vadovo atsakomybės sąlygas [14, 6.246–6.249 str.]: neteisėtus veiksmus; kaltę; žalą ir priežastinį ryšį. Jeigu vadovas nežinojo ir objektyviai negalėjo žinoti apie pažeidimus, tai nebus galimybės įrodyti vadovo kaltės, todėl negalima ir civilinė atsakomybė. Vis dėlto, jeigu vadovas pats savo aktyviais veiksmais dalyvavo darant pažeidimą, t. y. buvo „tiesioginis dalyvavimas“, tai teismo nustatytos faktinės aplinkybės ir kaltės konstatavimas sukurtų vos ne prejudicinės galios sprendimą, kurį galima panaudoti kreipiantis dėl civilinės žalos atlyginimo (pvz., įmonei paskirtos baudos kompensavimo, akcijų nuvertėjimo ir kt.).

Tai nereiškia, kad ieškovas bus atleidžiamas nuo vadovo civilinės atsakomybės atsiradimo įrodinėjimo, tačiau įrodinėjimo našta bus daug mažesnė, nes jau konstatuoti: neteisėti veiksmai; pažeidimas ir priežastinis ryšys.

Taigi praktiniu požiūriu vadovo atsakomybės instituto įtvirtinimas KĮ gali nulemti dvi naujas tendencijas: daugiau asmenų kreipsis į teismą reikalaudami iš vadovo kompensuoti patirtą žalą; gali populiarėti pakankamai nauja draudimo rūšis – vadovų draudimas²⁷, kuris apsaugo vadovą arba įmonę nuo vadovo veiksmais sukeltos žalos, kompensuoja skirtas administracines baudas ir padengia bylinėjimosi išlaidas.

---

²⁷ Draudimo apsaugos apimtis priklauso nuo konkrečių draudimo sąlygų ir skiriasi priklausomai nuo šalies. Tokio tipo draudimas plačiai paplitęs ir taikomas JAV, Anglijoje ir kt. šalyse. Directors and officers liability insurance [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Directors_and_officers_liability_insurance>; <<http://www.cgu.com.au/cgu/sme/professional-risks/Pages/directors-and-officers.aspx>>.

4. Vadovų atsakomybės instituto vystymasis – baudžiamosios atsakomybės taikymo poreikis ir pateisinimas

Vadovų asmeninės atsakomybės instituto analizė būtų neišsami neaptarus galimybės numatyti ir daug griežtesnę – baudžiamąją atsakomybę. Jos numatymas ar atsisakymas turi būti vertinamas konkurencijos politikos siekiamų tikslų kontekste, administracinių nuobaudų efektyvumą ir pakankamumą bei galimą teigiamą ar neigiamą tokio reguliavimo rezultatą.

OECD²⁸ teigimu, „nėra surinkta pakankamai duomenų, kurie leistų tvirtinti, kad kriminalinės baudmės vadovams gali neabejotinai užtikrinti atbaidymo nuo konkurencijos pažeidimų efektą.“ [30; 39]. Tačiau JAV patirtis rodo, kad „kriminalinės sankcijos yra ypač reikšmingos siekiant efektyviai kovoti su karteliniais susitarimais. Niekas taip gerai neatgraso nuo kartelinio „veikimo“, kaip žinojimas, kad, jeigu sugaus, su pažeidimu susiję asmenys bus įkalinti.“ Reikia pažymėti, jog pripažįstama, kad kriminalinės baudmės turi teigiamą efektą ir kitiems darbuotojams – „nėra efektyvesnio būdo įtikinti žemesnio rango darbuotojus bendradarbiauti kaip jų žinojimas, kad baudžiamoji atsakomybė gresia jų vadovams“ [32].

Vertinant poreikį numatyti nebaudžiamąją vadovų atsakomybę, būtina atsižvelgti į: naudos ir išlaidų santykį bei galimas praktines baudžiamosios atsakomybės įgyvendinimo problemas.

---

²⁸ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

4.1. Baudžiamosios atsakomybės naudos ir išlaidų santykio vertinimas

Norint numatyti (įgyvendinti) baudžiamąją atsakomybę vadovams reikia papildomų išlaidų. Šios išlaidos apima tiek lėšas, skiriamas ikiteisminiam tyrimui atlikti (įkalčiams surinkti) ir įkalinimo įstaigoms administruoti (maitinimui, kalėjimams, prižiūrėtojams ir pan.).

Valstybės, kuriose numatyta ir baudžiamoji atsakomybė (pvz., JK, JAV ir kt.), grindžia tokį pasirinkimą idėja, jog „vien sankcijos įmonėms nėra pakankamas kovos su konkurencijos pažeidimais instrumentas, o individualiomis sankcijomis, ypač įkalinimu, galima daug efektyviau pasiekti norimą rezultatą“ [50 p. 1]. Taigi siekis užtikrinti konkurenciją ir noras apsaugoti vartotojus pateisintų ir minėtų papildomų išlaidų atsiradimą. Tačiau kokio dydžio bausmę reikėtų numatyti?

Būtų galima teigti, kad kuo didesnė įstatyme numatyta sankcija (įkalinimo trukmė), tuo sukuriama didesnis „atbaidymo“ nuo pažeidimų efektas. Vis dėlto ilgesnis įkalinimo laikas reiškia ir didesnes valstybės išlaidas, todėl gali būti, kad išlaidos, skirtos vadovo baudžiamajai atsakomybei įgyvendinti, bus daug didesnės, nei gaunama reali nauda (tokį patį ar net didesnę efektą būtų galima pasiekti ir taikant administracinę atsakomybę).

Todėl bausmės atlikimo trukmė turėtų būti gerai išanalizuota atsižvelgiant tiek į užsienio šalyse atliktus tyrimus, tiek įvertinus užsienio šalių įstatymuose numatytas sankcijas [24], pavyzdžiui, Maltoje (nuo 3 iki 6 mėn.); Latvijoje (iki 2 m., esant pakartotiniam pažeidimui ir didelei žalai); Estijoje (iki 3 m.); Prancūzijoje (iki 4 m.); JK ir Vokietijoje (iki 5 m.); Kroatijoje – už „monopolinės situacijos rinkoje sukūri-

mą“, t. y. piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, kaltininkas gali būti įkalinamas nuo 6 mėn. iki 5 metų; Čekijoje vadovo atsakomybė, t. y. įkalinimas iki 5 m., gali atsirasti tik tada, jeigu konkurencijos pažeidimais jis siekė gauti naudą, viršijančią 18 000 eurų.

Apibendrinant galima teigti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymas po truputi išvirtina daugelio šalių teisės aktuose, todėl tikėtinas baudžiamosios atsakomybės numatymo unifikavimas ES lygiu. Kol šio reglamentavimo nėra, kiekviena valstybė, ir Lietuva, gali pati įvertinti ir nuspręsti: ar ši atsakomybės rūšis apskritai reikalinga ir, jeigu taip, kokio dydžio bausmė turėtų būti nustatyta.

4.2. Baudžiamosios atsakomybės taikymo praktinės problemos

Baudžiamosios atsakomybės įvirtinimas sukeltų nemažai procesinio pobūdžio klausimų: kuriam teismui yra teisinga byla, kurioje skiriama laisvės atėmimo bausmė; kas ir pagal kokias taisykles turėtų atlikti tyrimą, kad teismai galėtų taikyti laisvės atėmimo bausmę?

4.2.1. Teisingumas

Konkurencijos teisės normų pažeidimas tiek įmonei, tiek jos vadovui sukelia administracinio pobūdžio atsakomybę, todėl KĮ numatytų sankcijų (pvz., vadovo nušalinimo nuo pareigų) skyrimo klausimą nagrinėja administraciniai teismai (konkrečiai – Vilniaus apygardos administracinis teismas) [15, 44² str. 1 d.]. O baudžiamojo pobūdžio bausmes skiria bendrosios kompetencijos teismai.

Todėl neaišku, kuris teismas turėtų spręsti konkurencijos pažeidimus, nes:

administracinio teismo teisėjas, nusprendęs įmonės vadovui taikyti *ultima ratio* bausmę – laisvės atėmimą, to padaryti procesiškai negalėtų. Taigi byla turėtų būti perduodama į bendrosios kompetencijos teismą, kuris privalėtų iš naujo nagrinėti tą pačią bylą, o tai prieštarautų proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principams; byla iš karto perdavus bendrosios kompetencijos teismo teisėjui būtų susidurta su kompetencijos stoka, nes šie teismai nesprendžia konkurencijos teisės pažeidimo bylų.

4.2.2. Įrodymų rinkimo ir aplinkybių tyrimo taisyklės

Išsprendus teisingumo klausimą, būtina įvertinti, kas ir pagal kokias taisykles turėtų tirti konkurencijos teisės pažeidimus, kad ūkio subjekto vadovui galėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Kaip žinoma, Taryba užtikrina sąžiningos konkurencijos egzistavimą, todėl būtent ši institucija tiria ir atitinkamus KĮ pažeidimus. Remiantis BPK baudžiamoji byla pradedama nagrinėti ir bausmės skiriamos tik tada, kai baigiamas ikiteisminis tyrimas. Ikiteisminį tyrimą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, t. y. ikiteisminio tyrimo įstaigoje dirbantys asmenys, kurie šios įstaigos ar jos padalinio vadovo (prokuroro) ar jų įgaliotų asmenų pavedimu atlieka ikiteisminio tyrimo veiksmus: siekia nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir tokios veikos aplinkybes [19, 164 str. 1 d.].

Taryba akivaizdžiai nepatenka tarp subjektų, kuriems suteikiama teisė vykdyti ikiteisminį tyrimą. Net ir sugriežtinus taisykles, pagal kurias atliekamas tyrimas, nebūtų pateisinamas baudžiamųjų sankcijų taikymas. Todėl nustačiusi, kad yra pakankamas

(tikėtinas) pagrindas vadovui taikyti baudžiamąją atsakomybę, Taryba turėtų perduoti surinktą medžiagą prokurorui.

Tai sukelia kitą problemą – atliekamas tyrimas užtrunka ar net nutraukiamas, nes: prokuroras papildomai rinktu įrodymus; be to, prokurorai paprastai neturi specifinių konkurencijos teisės žinių, todėl jie gali būti priversti konsultuotis su Taryba.

Taigi yra tikimybė, kad ikiteisminis tyrimas bus nutrauktas nesurinkus pakankamai įrodymų, todėl lieka neišspręstas ir klausimas, kaip Taryba turėtų elgtis toliau: atnaujinti tyrimą, pradėtą iki bylos perdavimo prokurorui, ir nustačius pažeidimą, skirti įmonės vadovui administracinę sankciją, ar nesiimti tolesnių veiksmų.

Apibendrinant visą analizę pažymėtina, kad visos teorinės ir praktinės problemos turės būti sprendžiamos, nes dar nėra surinkta pakankamai duomenų apie naujųjų sankcijų taikymą, galimus problemų sprendimo būdus ir tai, ar administracinė atsakomybė yra pakankama kovojant su konkurentų susitarimais (ypač karteliais) bei piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi. Daugelis iš pateiktų problemų yra paliktos viešai diskusijai, nesiekiant pateikti išsamaus galimų sprendimų sąrašo.

Išvados

Pagal 2011 metais įsigaliojusias Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pataisas, įtvirtinusias vadovų asmeninės atsakomybės institutą, vadovo atsakomybė gali kilti trims atvejais, t. y. kai jis: tiesiogiai dalyvavo draudžiamame konkurentų susitarime; tiesiogiai nedalyvavo susitarime, bet turėjo pakankamą įtarimą apie daromus pažeidimus įmonėje; nežinojo apie konkurencijos pažeidimus, bet privalėjo žinoti. Pastarasis atsakomybės atsiradimo

atvejais gali sukelti daugiausia problemų, nes nėra nustatytų aiškių „privalejimo žinoti“ kriterijų. Konkurencijos tarybai siūlytina išleisti rekomendaciją bent jau su pavyzdiniu tokių kriterijų sąrašu.

Atsakomybės taikymas neribotos atsakomybės juridinio asmens vadovams sudaro prielaidas diskusijai dėl principo, draudžiančio bausti už tą pačią veiką (lot. *non bis in idem*), pažeidimo.

Lietuvoje taikant sankcijas užsienio įmonių vadovams, gali būti susiduriama su nevykdymo problema, nes nėra mechanizmo, kuris leistų įpareigoti užsienio įmonę atleisti vadovą iš pareigų. Šis institutas negalės būti taikomas Lietuvoje veikiančių užsienio įmonių filialų ar atstovybių vadovų atžvilgiu.

Vadovų atsakomybės konstatavimas gali turėti nemažą įrodomąją galią civilinėje žalos atlyginimo byloje, todėl tikėtina, kad dėl šio instituto atsiradimo gali padaugėti bylų, kuriose akcininkai reikalaus iš vadovo atlyginti įmonei už konkurencijos pažeidimus paskirtą baudą ir kompensuoti patirtus nuostolius.

Užsienio šalių praktikai būdinga tendencija konkurencijos įstatymuose numatyti ne tik administracinę, bet ir baudžiamąją atsakomybę. Šios atsakomybės taikymo galimybė neatmestina ir Lietuvoje, tačiau tam reikia įvertinti, ar: to paties rezultato negalima pasiekti administracinėmis sankcijomis; baudžiamosios atsakomybės taikymo nauda yra didesnė už galimą žalą (materialinę, socialinę ir kt.).

LITERATŪRA

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014.
2. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288.
3. 1998 m. sausio 14 d. Baudų nustatymo remiantis Reglamento nr. 17 15 straipsnio 2 dalimi ir EAPB sutarties 65 straipsnio 5 dalimi metodo gairės. *Oficialusis leidinys* C 009, 14/01/1998, p. 0003–0005.
4. 2002 m. vasario 19 d. Komisijos pranešimas apie atleidimą nuo baudų ir baudų sumažinimą kartelių atveju. *Oficialusis leidinys*, C 045, 19/02/2002, p. 0003–0005.
5. 2005 m. gruodžio 19 d. žaliaji knyga – Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles, *KOM*, (2005) 672 galutinis.
6. 2006 m. gruodžio 8 d. Komisijos pranešimas dėl atleidimo nuo baudų ir baudų sumažinimo kartelių bylose, *Oficialusis leidinys*, C 298, 08/12/2006, p. 0017–0022.
7. 2006 m. rugsėjo 1 d. Pagal Reglamento Nr. 1/2003 23 straipsnio 2 dalies a punktą skirtų

- baudų apskaičiavimo gairės, *Oficialusis leidinys*, C 210, 01/09/2006, p. 0002–0005.
8. 2008 m. balandžio 2 d. baltoji knyga dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl EB antimonopolinių taisyklių pažeidimo, *KOM*, (2008) 165 galutinis.
9. 2008 m. vasario 28 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas Nr. 1S-27 „Dėl draudžiamų susitarimų dalyvių atleidimo nuo baudų ir jų sumažinimo taisyklių patvirtinimo“.
10. 2009 m. balandžio 29 d. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui ir Tarybai – Reglamento Nr. 1/2003 veikimo ataskaita.
11. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 40-987.
12. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, nr. 89-2741.
13. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
14. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

15. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 30-856.
  16. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 3, 40, 42 straipsnių papildymo ir pakeitimo ir įstatymo papildymo 44¹, 44² straipsniais įstatymas, 2011 m. balandžio 21 d. nr. XI-1347. *Valstybės žinios*, 2011-05-03, nr. 52-2522.
  17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1591 „Dėl baudos, skiriamos už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 177-6567.
  18. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1999, nr. 13-308.
  19. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341, Nr. 46.
  20. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4991.
  21. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) (su pakeitimais, padarytais 2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonoje pasirašyta sutartimi).
- Specialioji literatūra**
22. BAKER, Donald. *The Use OF Criminal Law Remedies to Deter and Punish Cartels and Binding-rigging*, 69 George Washington Law Review 693, 2001.
  23. Centre for European Policy Studies (CEPS), Led by prof. RENDA, A., et. al. *Making antitrust damages actions more effective in the EU: welfare impact and potential scenarios*, Final report, 21 December 2007. [interaktyvus. Žiūrėta 2012-01-12]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/files_white_paper/impact_study.pdf>
  24. Concurrences: Review of Competition Law, *Are there criminal sanctions? What are these? What are the relevant provisions?* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <http://www.concurrences.com/nr_one_question.php?id_rubrique=644>
  25. CONNOR, John M., *Effectiveness of Antitrust Sanctions on Modern International Cartels* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-11]. Prieiga per internetą: <http://www.agecon.purdue.edu /staff/connor/papers/effectiveness_antitrustsanctions-gho.sal.pdf>
  26. CONNOR, John M. *Studies in industrial organization, Global Price Fixing*, Second Edition, Spring-Verlag, Berlin, Heidelberg, 2008.
  27. COX, Arthur. *Competition Law Compliance: Role of Directors*, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-19]. Prieiga per internetą: <[http://www.arthurcox.com/uploadedFiles/Publications/Publication_List/Arthur%20Cox%20-%20Competition%20Law %20Compliance% 20\(Role%20of%20Directors\),%20Summer%202011.pdf](http://www.arthurcox.com/uploadedFiles/Publications/Publication_List/Arthur%20Cox%20-%20Competition%20Law %20Compliance% 20(Role%20of%20Directors),%20Summer%202011.pdf)>
  28. JONES, Alison, SUFRIN, Brenda. *EC competition law. Text, cases & materials*. Oxford University Press, 2007.
  29. KAČERAUSKAS, Karolis. *Personal liability for CEOs: do the rules go too far?, 2011* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.internationallaw office.com/newsletters/detail.aspx?g=76384879-96d6-433e-b3c-0-b025666aaa31>>.
  30. KAHAN, Dan. *Social Influence, Social Meaning and Deterrence*. *Virginia Law Review* 349, 1997.
  31. KAR, Nicole, Linklaters LLP. *Competition disqualification orders: directors beware* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://plc.practicallaw.com/0-502-8824>>.
  32. KOLASKY, William. *Criminalising Cartel Activity: Lessons from the United States Experience*, 12 *Competition and Consumer Law Journal* 207, 2004.
  33. LOOS, Adolf, PEREIRA M. A. *Directors' liability – a worldwide review*. Kluwer Law International, 2006.
  34. MARSDEN, Philip. *Handbook of research in trans-Atlantic antitrust*. USA, 2006.
  35. MIKELĖNAS, Valentinas, MIZARAS, Vytautas, KESERAUSKAS, Šarūnas., et al., *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius Justitia:
  36. National report [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-18]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/national_reports/estonia_en.pdf>
  37. OECD Competition Committee Working Party No. 3 Discussion Paper, *Sanctions Against Individuals, Including Criminal Sanctions*. Prosecuting Cartels 3, 2003.

38. OECD Policy Roudtables, *Cartel Sanctions against Individuals* [interaktyvus]. 2003 [žiūrėta 2011-08-01]. Prieiga per internetą: <[http://www.oecd.org/dataoecd/61/46/34306028 .pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/61/46/34306028.pdf)>
  39. OECD, Cartels: *Sanctions OECD, Cartels: Sanctions Against Individuals* 7, 2005.
  40. Office of Fair Trading, *Company directors and competition law, OFT Guidance*, [interaktyvus]. 2011 [žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.offt.gov.uk/shar/edoft/ca-and-cartels/competition-awareness-compliance/of1340.pdf>>
  41. OXERA, et. al. *Quantifying antitrust damages. Towards non-binding guidance for courts*, Study prepared for the European Commission, 2009. Greece [interaktyvus. Žiūrėta 2011-12-23]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/quantification_study.pdf>.
  42. PLC, *Competition: Greece* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <http://competition.practicallaw.com/5-500-7107?q=* &qp=&qo=&qe=#a82453>.
  43. PLC, *Competition: Russian Federation* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-19]. Prieiga per internetą: <http://competition.practicallaw.com/6-504-6542?q=* &qp= &qo= &qe=>>.
  44. PLC, *Competition: United Kingdom* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <http://competition.practicallaw.com/0-500-7317?q=* &qp=&qo=&qe=#a66039>.
  45. PLC, *Competition: United States* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <http://competition.practicallaw.com/5-501-2849?q=* &qp=&qo=&qe=#a981900>.
  46. ROSHIER, Raidla, *Competition Law Handbook for the EU and Nordic-Baltic area*, WS Bookwell Oy, Porvoo, 2007.
  47. ŠEDBARAS, Stasys. *Administracinė atsakomybė*. Vilnius: Justitia, 2005.
  48. ŠVIRINAS, Daivis. Europos Sąjungos konkurencijos teisės reforma ir šios reformos įtaka Lietuvos konkurencijos teisės raidai. *Jurisprudencija*, 2003, Nr. 39 (31).
  49. ŠVIRINAS, Daivis. *Vertikaliųjų susitarimų reglamentavimas konkurencijos teisėje*, monografija, 2004.
  50. VILLAREJO, Madero. *Competition Law Conference – IBA /KBA, Introductory Remarks for Panel Session*. Seoul, 2011.
  51. WERDEN, Gregory. *Sanctioning Cartel Activity: Let the Punishment Fit the Crime* [interaktyvus]. 2009 [žiūrėta 2011-09-23]. Prieiga per internetą: <<http://www.justice.gov/atr/public/articles/240611.htm>>.
  52. WHISH, Richard. *Competition law, 6th edition*. Oxford University Press, 2008.
  53. WRIGHT, Joshua. *Antitrust sanctions* [interaktyvus]. 2010 [žiūrėta 2011-08-28]. Prieiga per internetą: <<https://www.competitionpolicyinternational.com/antitrust-sanctio.ns/>>
- Praktinė medžiaga**
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Zeta Reticuli“ v. I. B.*, bylos Nr. 3K-3-286/2011. [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <www.infolex.lt>
  55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2003 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje *S.N.*, bylos Nr. 2K-322/2003 [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <www.infolex.lt>.
  56. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. kovo 23 d. sprendimas administracinėje byloje *I. Ž. personalinė įmonė v. Valstybinė tabako ir alkoholio kontrolės tarnyba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės*, bylos Nr. A-15-39-05 [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <www.infolex.lt>
  57. Anglijos apeliacinio teismo 2011 m. sprendimas byloje *Safeway Stores Limited & Others v. Twigger & Others*“ [interaktyvus. Žiūrėta 2011-09-17]. Prieiga per internetą: <<http://www.fasken.com/en/liability-of-directors-for-competition-law-infringements/>>.
  58. 2011 m. sausio 20 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas Nr. 2S-2 „Dėl ūkio subjektų, užsiimančių ortopedinių techninių priemonių gamyba ir prekyba, ir jų asociacijų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 str. ir sutarties dėl ES veikimo 101 straipsnio reikalavimams ir dėl Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 str. reikalavimams“.
  59. 2011 m. birželio 9 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas Nr. 2S-13 „Dėl pieno supirkimo ir perdirbimo veikla užsiiman-

čių ūkio subjektų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“.

60. 2010 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas Nr. 2S-33 „Dėl

ūkio subjektų, užsiimančių ne gyvybės draudimo veikla, ir jų asociacijų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio reikalavimams“.

THE EXECUTIVES' PERSONAL LIABILITY INSTITUTE IN THE COMPETITION LAW OF LITHUANIA: INNOVATIONS, PROBLEMS AND THE FUTURE

Edvinas Meškys

S u m m a r y

The international practice shows that in order to effectively fight against the breaches of competition law, it is necessary to impose the sanctions not only to undertakings, but also for its executives, which mostly are responsible for such illegal actions. For this reason on 1 May 2011 the Law on Competition of the Republic of Lithuania introduced the institute of executives' personal liability for the breach of competition law, i.e. illegal agreements between the competitors as well as the abuse of the dominant position on the market. This new institute may have a positive effect in the cases where the shareholders claim for the compensation from the executive as it eases the burden of proof. However, despite the good start, this new legislation still has the theoretical and practical cons: (i) the extent of executive's liability is unclear, especially, when the executive "ought to have known" about the breach of the laws in

the company; (ii) there is no mechanism to impose the sanctions for the executives of the foreign undertakings as well as its branches operating in Lithuania; (iii) in some situations, such legislation may be held a breach of non bis in idem principle, i.e., no one shall be twice tried for the same offence. Some of the above mentioned problems will be solved through the case law, whereas the rest of them will have to be corrected by the legislators as well as the Competition Council of Lithuania, which has to issue the explanations and recommendations of the legislation, as it was made in the United Kingdom and other countries. Finally, this article evaluates the possibility to introduce the criminal liability of the executives in the future, as it is regulated in the growing number of countries, therefore the possible practice problems were analysed, which must be considered.

Įteikta 2012 m. vasario 9 d.

Priimta publikuoti 2012 m. birželio 14 d.